नं. ५३५८

मीमांसा भाष्यम्

१माध्यायस्य १मपादः

तैलिंग्याम्.

× × × ×

पत्र सं. ११ —— सं. ×

मीमांसाशास्त्रम्

मीमांसाभाष्यम् प्रथमाध्यायप्रथमपा
दात्मकम् तैलिंगदेशालिप्याम्

५३ ५८

5357
F. = 11.

तैलंग भाषा

శ్రీ సహయజ్ఞధమతెజ్ఞిక రత్నేరంద్రారిగ్రావలెతు [illegible] సితేష్టుష్ట్వం శనైదిక నైకాంశ్యాందశాశ్వమేధాఖ్యేష్టుష్ట్వైవష్ఠాంక రుతాంశుజ్ఞి

శ్రీ తాండూరి వేంకటరామనృసింహాచార్యవిరచితం పుస్తకం శబరస్వామికృతమీమాంసాభాష్యం తర్కతద్వితీయాంధ్రయుతు

శ్రీమహాదేవప్రారంభోం విజయతేతరాం శ్రీ నృః

मीमांसाभाष्यप्रथमाध्याय प्रथमपादः

मीमांसाभाष्य २९

భా చి ప్ర పా శ్రీమద్భూతిశంకరగురవే నమః॥ భావార్థాః కర్మశబ్దాస్తేభ్యః క్రియాం ప్రతీయేతైష హ్యర్థో విధీయతే ॥౧॥ ప్రథమేధ్యాయే ప్రమాణలక్షణం వృత్తం। తత్ర విధ్యర్థవాదమంత్రస్మృత
యస్తత్ప్రామాణ్యేన నిర్ణీతాః। గుణవిధిర్నామధేయం చ పరీక్షితం। సందిగ్ధానామర్థానాం వాక్యశేషాదర్థనిర్ణయశ్చ సమనుక్తం। తస్య ప్రస్తుతత్వం। అనంతరం ప్రధానాం ప్రధానా దః
నివర్తిష్యంతే। భిన్నాన్యభిన్నాని కర్మాణీతి। ఏష ఏవార్థోస్మిన్ వర్ణనీయోధ్యాయః। ఏష ఏవాధ్యాయసంబంధః। తదిహాస్య షడ్విధః కర్మభేదో వక్ష్యతే। శబ్దాంతరమభ్యాసః సంఖ్యా
గుణః ప్రక్రియా నామధేయమితి। వక్ష్యమాణమనుసంకీర్త్యతే। ప్రదర్శితముక్తమానం సుఖం గ్రాహయితుం యుజ్యతే। శ్రోతృబుద్ధిస్థమాధీయతే। తదేతచ్ఛాస్త్రానాం కర్మ
లక్షణమిత్యధ్యాయమారభ్యతే ఏతత్సూత్రయోః। అహోస్విదపూర్వార్థత్వం ప్రసక్తం అనుప్రసక్తం వా। ప్రథమం తావదిదం చింత్యతే। ప్రథమేఽధ్యాయే ఇదముక్తం చోదనాలక్ష
ణోర్థో ధర్మ ఇతి। చోదనేతి క్రియాయాః ప్రవర్తకం వాక్యం। వాక్యేన పదానాం నామధేయః। తత్ర కిం పదేన పదేన ధర్మ ఉత్పద్యతే ఉత సర్వైరేకైవేతి। కిం తావత్ప్రాప్తం।
౧ ప్రతిపదం ధర్మ ఇతి ప్రాప్తే ఉచ్యతే। యదేకస్మాదపూర్వం తదేవ తత్రార్థం భవిష్యతి। ఏవమపి యస్య దృష్టానుమానప్రసంగకల్పనా భవిష్యతి। తస్మాదేకమపూర్వం।
యద్యేకం తదా సందేహః। కిం భావశబ్దేభ్యోఽపూర్వం ఉత ద్రవ్యగుణశబ్దేభ్య ఇతి। కిం పునర్భావః। కే వా భావశబ్దా ఇతి। యజతి దదాతి జుహోతీత్యేవమాదయః।
న చైతే యాగదానహోమశబ్దాః న భావశబ్దాః। నైతదస్తి। యాగాదిశబ్దా ఏవ తే భావశబ్దాశ్చ। యజ్యాద్యర్థః కారకైరవగమ్యతే భావ ఇతి। తథా యతేతయ
థా కించిద్భవతీతి తేనైతే భావశబ్దా ఇతి। ద్రవ్యగుణశబ్దేభ్యో ద్రవ్యగుణప్రత్యయో న భావనా। అతస్తే న భావశబ్దా ఇతి। కిం తావత్ప్రాప్తం। అవిశేషాదితి। తత ఉచ్య
తే। భావార్థాః కర్మశబ్దాస్తేభ్యః క్రియాం ప్రతీయేత। యజతేత్యేవమాదయః। యతః భావార్థా ఏవ। యజ్ఞాదయః కిమపి భావయంతీతి తే స్వర్గకామపదసంబంధా
త్ స్వర్గం భావయేదితి బ్రూయుః। తస్మాత్తేభ్యః క్రియాం ప్రతీయేత। ఫలస్య క్రియాం కరణం నిష్పత్తిరితి। తే చ యాగదానహోమసంబద్ధాః స్వర్గస్యోత్పత్తిం వదంతి—
ఏతత్ ఏష హ్యర్థో విధీయతే। యథా యాగాదినా స్వర్గకామః కేన భావయేత్ స్వర్గం యాగాదినేతి। యస్య వచనస్య హ్యర్థో న ఫలం సాధ్యతే తేనాపూర్వం కర్తవ్యం నా
స్తీతి తదాహాపూర్వం గమ్యతే।

యేషాం నామాన్యేవ పర్యాయశబ్దః। తద్యథా గచ్ఛతి। యత ఏషాం విభక్తయో నామభ్య ఇవోత్పద్యంతే। తత్సమానాః। వృక్షః వృక్షౌ వృక్షాః। శుక్లః శుక్లౌ శుక్లాః ఇత్యేవమాదయః స
ర్వే ప్యనమ్యన్తేరాత్రిశతం। యత ఏషాం న కృతో ఽర్థః ప్రతిపద్యః పరాంతరాంశ్చా। ప్రధానాంతరాంశ్చా న విధ్యతే। న చైషాముత్పత్తిః కర్త్రర్థస్య స్వార్థం తత్పార్శ్వ ప్రయోగే స్వే ప్రయో
గాంతరే వివిధ్యమానత్వాద్విశేషార్థః॥ యేషాం తూభయం ఫలావర్థే స్వే ప్రయోగే ఽన్యోన విధ్యతే తదన్యాన్ననిపాతాని తస్మాత్ తేభ్యః ప్రతీయతాం ప్రతతాత్ — ప్రయోగస్య॥౪॥ యేషాం
పునః శబ్దానాముచ్చారణే ఽప్యతః స్వే ఽర్థే ప్రయోగో న విధ్యతే ప్రయోగాంతరే వేషాం ముఖ్యార్థః సొంతవలక్ష్య తదిత్యర్థః। తాన్యన్యానిపాతానే ప్రాధాన్యేన పర్యాయశబ్దేనో
పదిశతి। తద్యథా పర్యాయశబ్దేనోపాదానాన్। యత ఏషాం విభక్తయః ఆరూపతిష్ఠ ఉత్పద్యంతే। తత్సమానాః। ప్రభృతి। ప్రభృతౌ। ప్రభృతః। ఇత్యేవమాదయః। తస్మాత్ త్వర్థోప్య స
ర్వం ప్రతీయతే। ద్రవ్యార్థత్వాత్ సామాన్యార్థ సముచ్చరితాః। క్రియాంతరస్య ద్రవ్యార్థతాయాం దృష్టార్థతా। ద్రవ్యస్య ప్రయోగే న ఏవత … ఉత్పత్తిరర్థవతీ సంఖ్యా తేన క్రియా
ఽపేక్షితి దృష్టోర్థః। ద్రవ్యస్య పునః … ద్రవ్యార్థతాయాం న తేంబ … ఏవమ ద్రవ్యం। తస్మాన్నయారంగాత్ర ద్రవ్యార్థః। తేంబాత్ర ప్రత్యయాత్ ప్రయోగస్య। ఏతేషాం ప్రయోగః పురు
షేణాత్రి హోంభవతి। పురుషసంబంధాద్భావమోఽభ్యస్య। పురుషం వదంతీభావయేదితి। తేన స్యగంతరా వేయా యజ్ఞే తే పురుషోపి ప్రతీయతే యోగోపి సంబంధోపి। స్వగం
తరమేవం ద్రవ్యేణేతి ద్రవ్యం ప్రతీయతే పురుషస్య న సంబంధః। నన్వేతదుక్తం అర్థేన ద్రవ్యస్య సంబంధం యజ్ఞే తే ఇతి వక్ష్యతి ద్రవ్యేణ భావయేదితి। అథ ద్రవ్యేణార్థభా
వనా గమ్యతే ఆకారాంశ్చావేతి। సత్యం। గమ్యతే ద్రవ్యేణ భావయేదితి శబ్దాన్నైవ యోగేన భావయేదితి వక్ష్యత్వాత్। యదా యోగేన భావయేదితి యోగసంబంధో విధీయ
తే న తదా ద్రవ్యేణ భావయేదితి ద్రవ్యసంబంధః। ద్రవ్యసంబంధే విధీయమానే న యోగసంబంధః విధీయమానే యజ్ఞార్థే న ద్రవ్యేణ సంబంధః అనూద్యమానే తు సం
భవతి। న చ యోగపద్యేన విధ్యనువాదౌ సంభవతః। తస్మాచ్ఛ్రుతివాక్యయోర్విరోధః। విరోధే చ శ్రుతిర్బలీయసీ। తేనార్థేనో న ద్రవ్యేణ సంబంధః। తత్ర ద్రవ్యమసతి
ప్రయోగాంతరమపదసంబంధే ప్రయోగార్థం భవిష్యతీత్యనుపపన్నం। ఏషవినిగమనాయాం … తేన భావయేద్వా ఏవం పూర్వస్య నోదకత్వాన ద్రవ్యగుణాత్ భావ్య ఇతి యదా యా

ఖా ఛ్వి పు పాం ప్రహేరాయస్త్వవాచకశ్శబ్దస్తమోపూర్వం ప్రతీయత ఇతి। తేన భావశబ్దా అపూర్వస్య బోధకా ఇతి భ్రామః। నను కథం శబ్దస్య భావాదపూర్వస్యావబోధస్సిద్ధః। భావార్థాః దః
తిమపి భావయితవ్యం। స్వర్గకామస్యాపి తేనాపి భావ్యత ఇతి। తయోశ్చ నష్టా ఫలదర్శరథవశం ప్రయోగః। యజేతేత్యేవమాదయస్సర్వే కాంక్షాః। యజేత ఇతి కేన కథమితి। స్వ
ర్గకామ ఇత్యనేన ప్రయోజనేన నిరాకాంక్షాః। నైవం త్రిష్వపి గుణశబ్దాః। తస్మాద్భావార్థాః కర్మశబ్దా అపూర్వం బోధయంతీతి। అథ కస్మాదుభయం సూత్రితం। భావా
ర్థాః కర్మశబ్దా ఇతి। ఉచ్యతే। భవంతి కేచిత్కర్మశబ్దాః న భావార్థాః। యథా। వైశ్వదేవాదయః। కేచిద్భావార్థా న కర్మశబ్దాః। యథా। భవనం భావయతీతి।
కం పునరిదముదాహరణం। ఏతేనాభిచరన్యజేతేతి। త్రివృతా యజేత పశుకామ ఇతి। కేచిదేనేనాభిచరన్నితి యజేతాభిచరన్నితి। తథా। కించిత్త్రివృతా పశుకామ ఇ
త పశుకామో యజేతేతి। ఏతదపి తస్మిన్నధికరణే గుణవిధిర్నామధేయమితి విచారయిష్యత ఇతి। తథా దర్శపూర్ణమాసాభ్యాం స్వర్గకామో యజేతేతి। దర్శకాలః
పౌర్ణమాసకాలశ్చ తాభ్యాం స్వర్గకామ ఉత స్వర్గకామో యజేతేతి। దర్శపూర్ణమాసాభ్యామితి వా కేనచిన్నేతి వా త్రివృతేతి వా నైతే భావవచనాః। నమ్మైషాం
భావానాం కథం సంబంధో విశేషణత్వాత్ తస్మాదత్ర గుణశబ్దా అపూర్వస్య విధాయకా ఇతి ॥ ౧ ॥ సర్వేషాం భావోऽర్థ ఇతి చేత్ ॥ ౨ ॥ ఏవం చేత్ పశ్యతి।
అభావశబ్దానామపి గుణశబ్దా అపూర్వస్యాభిధాయకా ఇతి। సర్వేషాం భావోऽర్థః। స్వర్గకామ దర్శపూర్ణమాసాభ్యామిత్యేతయోస్సంబంధం యజేతేతి
వక్ష్యతి। ఏతేనాభిచరన్నిత్యేతయోశ్చ। త్రివృతా యజేత పశుకామ ఇతి। తస్మాదేతేऽపి సాకాంక్షత్వాద్భావవచనాః। సర్వేషు భావవాచవచనేషు నాస్తి వినిగమనాయాం
హేతుః। కర్మశబ్దా ఏవాపూర్వస్య విధాయకా న త్రిగుణశబ్దా ఇతి ॥ యేషాముత్పత్తౌ స్వే ప్రయోగే రూపోపలబ్ధిస్తాని నామాని తస్మాత్ప్రత్యయః పరాకాం
క్షా భూతత్వాత్ స్వప్రయోగే ॥ ౩ ॥ యేషాం శబ్దానాముచ్చరితానాం స్వే అర్థే ప్రయుజ్యమానానాం రూపముపలభ్యతే। యథా శ్వేతః కాలాంతరం తిష్ఠతి న త్రి
యేమోఽప్యన్యమాత్రం వినశ్యతి స్యదర్థః తాని నామాని తే ద్రవ్యగుణశబ్దాః ఇతరద్వ్యరాః ద్రవ్యగుణశబ్దా నామ ధర్మాః స్పష్టద్రవ్యగుణశబ్దా ఇతి ఇతి వక్తవ్యే తాని నామా
నీతి సూత్రితం।-

ప్రకారాంతరేణాపి విభాగః ప్రధానకర్మాణ్యుపకారకాణి కానిచిత్ ఫలం స్వర్గాదికమర్థాః । ఏవమపి సర్వాణ్యప్యదృష్టవంతి । అదృష్టవత్త్వేఽపి న సర్వేష్వేకైకస్మిన్నపూర్వం కల్ప్య
తమపూర్వాన్ సర్వాణి ప్రధానకర్మాణ్యుపకారకాణి ॥ యైర్ద్రవ్యం నాభికేష్యతే తాని ప్రధానభూతాని ద్రవ్యస్య గుణభూతత్వాత్ ॥ ౭ ॥ ఏవం సత్యదృష్టకల్పనా
న్యాయ్యా । ననుభయవినిగమనాయాం కింవిషయమవగమ్యతామ్ । కథం పూర్వం కథమపూర్వం నేతి । తదుచ్యతే । యైః కర్మభిర్ద్రవ్యం న సంస్క్రియతే తు ఇత్యాదయ
స్తం వా తాని ప్రధానభూతాని ప్రధానకర్మాణ్యుపకారకాణి ద్రవ్యస్య గుణభూతత్వాత్ తత్ర ద్రవ్యం గుణభూతం తన్నివృత్తౌ రిక్తత్వమప్రాప్తేః ॥ యైస్తు
ద్రవ్యం చికీర్ష్యతే గుణస్తత్ర ప్రతీయేత తస్య ద్రవ్యప్రధానత్వాత్ ॥ ౮ ॥ యైస్తు ద్రవ్యం చికీర్ష్యతే గుణస్తత్ర ప్రతీయేత కర్మ ముత్తరస్య ద్రవ్యప్రధానత్వా
త్ప్రత్యక్షం । యజాతీత్యేవమాదిభిర్ద్రవ్యం నాభికేష్యతే । తస్మాత్తాని ప్రధానకర్మాణ్యుపకారకాణి । అవఘాతాదిభిర్ద్రవ్యం సంస్క్రియతే । తస్మా-
త్తాని గుణభూతాని । ఏష వినిగమనాయాం హేతుః । ప్రయోజనం తు సర్వస్మిన్ ప్రయాజే ఉపాంశుయాజే గవేషితవ్యం ప్రోక్షణీయ ఉదాహరణాని అవఘాతార్థేన సిద్ధం
తేనోదాహరణాని ॥ ధర్మమాత్రే తు కర్మ స్యాదనిర్వృత్తేః ప్రయాజవత్ ॥ ౯ ॥ స్రువం సంమార్ష్టి । పరిధిం సంమార్ష్టి । అగ్నిం సంమార్ష్టి । పురోడాశం పర్యగ్నికరో
తీతి శ్రూయతే । తత్ర సందేహః । కిం పర్యగ్నికరణం సమ్మార్జనం చ ప్రధానం ఉత గుణకర్మేతి । కిం తావత్ప్రాప్తం । ఉచ్యతే । ధర్మమాత్రే ఏవంజాతీయకే ॥
పర్యగ్నికరణే ప్రయోజనస్యాదృష్టస్య ధర్మమాత్రమితి బ్రూమః । తత్ర ప్రధానకర్మ ఫలం స్యాత్ అనిర్వృత్తేరుపకారస్య । న హ్యేవంజాతీయకం ద్రవ్య
స్యోపకారకం । ద్రవ్యం త్వేవంజాతీయకమనిర్వర్త్య యద్గుణభూతం తస్య గుణభూతత్వాత్ ప్రధానభూతం ॥ తుల్యశ్రుతిత్వాద్వేతరైః సధర్మః స్యాత్ ॥ ౧౦ ॥ వా
శబ్దః పక్షం వ్యావర్తయతి । ఇతరైర్గుణకర్మభిః సధర్మః స్యాదేవంజాతీయకం । యథా ప్రోక్షణావహననం తథా కుతః । తుల్యశ్రుతిత్వాత్ । తుల్యా హి ద్వితీయా శ్రుతి
రేషాం ద్రవ్యేషు యథా ప్రోక్షణావహననం తి ఏవమగ్నిం సంమార్ష్టి పురోడాశం పర్యగ్నికరోతీతి గుణకర్మణి ద్వితీయా దృష్టా ద్వితీయాదర్శనా

భా ష్య ప్ర పా గేనతయోర్విధితి తదా యాగ ఏవ సమేవ భవతి। దర్శపూర్ణమాసాభ్యామితి లక్షణాయాం। దర్శపూర్ణమాసేన యాగౌ ~~...~~ విధీయేతే ఇతి। కేదం పునరిదమపూర్వ ద:
మ్యుతే అప్రసిద్ధత్వాదపూర్వమితి॥ చోదనా పునరారంభః। ౫॥ చోదనేత్యపూర్వం బ్రూమః। అపూర్వం పునరస్తి యత ఆరంభః శిష్యతే స్వర్గకామో యజేతేతి ఇతరథా
విధానమనర్థకం స్యాత్। భంగిత్వాద్యాగస్య। యద్యన్యదనుత్పాద్య యాగో వినశ్యేత్ ఫలమసతి నిమిత్తే న స్యాత్ తస్మాదుత్పాదనీయమితి। యది పునః ఫలవచనసామ
ర్థ్యాత్ తదేవ నశ్యతీతి కల్ప్యతే। నైవం శక్యం। న హి కర్మణో రూపముపలభ్యతే। యదాత్మీయం దేశాంతరం ప్రాపయతి తత్కర్మేత్యుచ్యతే। న తదాత్మని సమవే
తం సమవేతత్వాద్దాత్మనః। సర్వత్ర కారకయోః ఫలం భవః సర్వత్ర ధాత్వర్థే లింగం। న హ్యనుత దేవ దేశాంతరం దాగమనస్య। న హ్యస్య సత్త్వం గమనే కించిద్బుద్ధ్యం భవ్యస్య తేయ
3 త్రసమవేతమాసీ తద్భినష్టం ద్రవ్యం। తస్యానాకాత్ తద్భినష్టమిత్యపగమ్యతే। అత్రయోః ప్రవినష్టా తివేత్। న। ఫసూత్ర ఫలం వా తి। సత్యపి వస్తుస్వరూపే స్రితి చేన్న। విద్య ॥
మానోపలంభనే ప్రదర్శనాత్। ఫలక్రియావిగమితి చేత్। ఏవం సత్యదర్శనే సమాధిర్వక్తవ్యః। సాంఖ్యాదీనామప్యుత మస్తు విష్యతీతి యద్యప్యస్తి తత్। కల్పితమేవం సతి కిం
చిద్భవతి। తత్రాపూర్వం కల్ప్యత తద్యేతి। అవిశేషకల్పనాయాం మసిద్ధప్రమాణం। సవిశేషకల్పనాయాం। అనాశ్రితం కర్మణ్యవిష్యతీతి తాదృశమేవ। స్వభావాం తర
3 కల్పనే దేశాంతరం ప్రాపయిష్యతీతి తదపి తాదృశమేవ। తస్మాద్ధ్రువం గీయజః। తస్యధం గీతాద్దపూర్వమస్తీతి। కిం లింగతయాః। ప్రయోజనం। యది ద్రవ్యగుణసంస్కారా
అపూర్వం చోదయంతి। ద్రవ్యగుణాభ్యాం పారేన ప్రతినిధిరుపాదాతవ్యః। యథా తత్పూర్వకర్మ పక్షేః। యథా తత్సిద్ధాంతః। ద్రవ్యం గుణం వా ప్రతినిధాయ ప్రయో
గానుష్ఠానం తవ్యమితి॥ తాని ద్వైధం గుణప్రధానభూతాని॥ ౬॥ అపవర్గ తమేత ~~ప్రధానస్య~~ దద్ధివచనాత్ ప్రధానస్య కర్మణాం వాచకాని ఇతి। ఏవం ప్రకారా భా
వశబ్దాః। యజతి దదాతి జుహోత్యేవం ప్రకారా భ్ర। ద్రోంక్షిపినష్టి విలానా ఉయతి ప్యేవమాదయశ్చ। తత్ర సందేహః। కిం సర్వే ప్రధానకర్మణామభిధాయ
కా ఉతకేచిత్ సంస్కారకర్మణామితి। నార్థతావిశేషం ఖర్వే ప్రధానకర్మణాం వాచకా ఇతి ప్రాప్తం। తత్ర బ్రూమః। తాని ద్వైధం వితమపర్గం తీతి ద్వి-

తదుచ్యతే। నద్రవ్యం తేనాకారాంక్ష్యతే। ఇతికర్తవ్యతాం వింతదాకారాం క్ష్యతి। హోమ ప్రతికర్తవ్యతాం। నద్రవ్యం। నసుహోమెక్ష్యతే సక్తూన్యోర్ద్రవ్యం నిష్పద్యతే। నాంప్రత్రత్ర
మాణం। నచుభృతీయాంశాస్త్రైః ప్రమాణం। నవిభృతీయాంశాస్త్రై వైరేమస్య సత్రేవ ధర్మాణాం బహ్నాపయతి। నసక్తావః ప్రయోజనవంతః ఇతి। ద్వవెద్యామష్టుక్తే ధర్మాః। హో
మసంబద్ధాః షట్కేవః కథం దృశ్యా స్వరితి। ఏవం తిహోమేకృతేసక్తే ప్రాంహోమసంబద్ధాః। నహోమస్యసక్తే ధర్మాః। నిష్ప్రయోజనేషు సక్తుషు ఘటతే। సక్తే ధర్మాణామునం
షు నపురుషస్యోపకారకం। నత్రహోమా స్తదనర్థకమేవ స్యాత్। నచతద్భవనాత్ క్షేమ స్తత్ర బహుయితుం। సఏష ధృతియాం తః సక్తూనాం హోమస్యసంబంధం కరోతి।
సంబంధితత్రవర్ణానాం కర్మసంబంధే యోగ్యే గుణాఖ్యేనాభిసంబంధో ద్రవ్యస్య గుణాఖ్యాంతరాధ్యేష్వాఖ్యావేనప్రతియాం తేనోచ్యతే ధృతియాయాం స్థానే
ద్వితీయేతి। తేన తదర్థతాద్వితీయామాద్యర్థతాద్వితీయా ప్రాధాన్యం సక్తూనాం ధృతియాసంయోగే షష్ఠ్యంసర్వత్ర్యర్థం వచనం। నచార్థవత్త్వే సక్తూనర్థకత్వే మేవ్యుష్ట్య
= తే। తస్య చ పురోడాశాదెయోర్గాదిషు శేషభావః। తేనతే ప్రయోజనవంతః స్త్రప్రసంస్కారేణానర్థకాః। నసప్రత్యేష్టావకారకం యోతిచేత్। అధ్యేష్టా భవి
ష్యతి। అద్యష్టాద్ధర్మసంస్కారేణ ప్రత్యక్షేణైవగమ్యతే। లోకే యథా గ్రామాంతరాదాగతానాం పురుషాణాం పయస్మితరేణానాం దృష్టఉపకారః ప్రయు
తత్పుణ్యవగమ్యతే। లోకేవచనానుపపత్తిః। ప్రయోజనం। వరుణప్రఘాసేషు శ్రూయతే। శమీమయ్యః స్రుచో భవంతి వారణ్యోర్వేతి। ప్రకృతౌ
నానావృక్షాః స్రుక్ సంమార్గసాధ్యమపూర్వమితి। నానావృక్షాః స్రువ ఉపాదేయతవ్యాః। యథాపూర్వః పక్షః। యథాతవనాస్సిద్ధాంతః। శమీమయ్యో
ఏవ [illegible] వారణ్యోర్వా సమార్ష్టవ్యా ఇతి। తథా యత్ర వారణావరతః పరిధయః తత్రాపి పాలాశా ఉపాదేయతవ్యాః। పూర్వపక్షః। సిద్ధాంతే వారణావం =
తఏవ సమార్ష్టవ్యాః అవఖ్యథేవ పూర్వపక్షే ఉపాదేయతవ్యాః సంమార్గేయే। సిద్ధాంతే తాద్విపస్మార్జనీయాః। పట్టీశంక్షణం వష్ఫురోరఅర
సహితాః పురోడాశాః ప్రవనీయా భవంతీతి శ్రూయతే। తత్రాపి పిష్టమయః పురోడాశ ఉపాదేయతవ్యః। పర్యగ్నికరణార్థత్వేన పూర్వపక్షే। సిద్ధాంతే

భా-ద్వి-ప్ర- దివాపి సామాన్యతో దృష్టేన గుణకర్మణోః తాదర్థ్యేనేతి బ్రూమః। ద్వితీయాప్యభక్త్రైః శేషిత్వే ప్రీత తతవేతస్మర్యతే। సా చ తాం ద్వితీయాం పూర్వవిభక్త్రేః తేనైతదీప్సితత్వమవ
గమ్యతే తస్యైవ దీప్సితత్వమేవ కర్మ గుణాం భూతం యద్యపి ప్రత్యక్షాదినా గుణభావో నావగమ్యతే ప్రమాణాంతరేణ శబ్దేనావగమ్యతే తస్మాద్గుణభూతమేవ తద్వితీయా-
వివక్షితా॥ ద్రవ్యస్య పదేవ ఇతి చేత్॥ ఇతి చేత్। ఏవం చేత్ భస్మ (ద్వితీయా దర్శనాత్ ప్రధానభూతమత్ర ద్రవ్యమితి। నైతదేవం। గుణభూతేపి ద్వితీయా భవతి। తద్యథా
పాంశూనపసక్తూన్ జుహోతి। మారుతాన్ జుహోతి। ఏకకపాలం జుహోతీతి॥ న తదర్థత్వాల్లోకవత్ తత్ప్రశేషత్వం స్యాదితి॥ న గుణభూతే ద్వితీయా। ఏవం
పశ్యామి యే ఉపదిశంతి। కర్మణి ద్వితీయా। కర్తురీప్సితతమం కర్మేతి। నైవ తే గుణభూతానాం ద్వితీయాం పశ్యామః। యదపి తండులానోదనం పచేతి-
భోదనార్థం తండులాన్ ప్రోక్షతీతి। ప్రోక్షితా ఏవ తండులాః। అవఘాతే శంతండలాన్ తు విహితి। అవఘాతేన సంస్కారః సంబద్ధ్యతే ఇతి తత్రాపి ప్రాయః।
౪ ప్రోక్షతౌ ప్రయోగ స్వాదృష్టపరిచ్ఛేదే పంతుర్న్వైదికః। యాం తు ప్రోక్షితే జుహోతి ప్రయోగే ద్వితీయా శక్యతే తత్ర వక్తుం। ప్రోక్షితత్వమేవ న ప్రయోగ ఇతి। తం-
డులాన ద్రవ్యభావాధి। తండులాన్ ప్రోక్షమేన సంబంధ ఇతి। భవతి వాంఛిత ఏవాయం ప్రకారో వివక్షితో। అన్వయవశాన్ ప్రకారార్థత్వం। తేన ప్రధానత్వావపి ద్వితీయా-
గుణత్వావేవ కల్పతే। వేదేషు కథం ద్వితీయా నిర్దిష్టా గుణభావవ ఇతి। ద్వితీయా నిర్దేశాత్ ప్రాధాన్యమేవావగచ్ఛామః। ఏవమవగతే ప్రాధాన్యే బలీయః సాహాయ్యనా
౫ నాస్తి ప్రాధాన్యమిత్యవగమ్యతే। కుతః। నహి సక్తవో నుపకారకాః సక్తుభిః పఠ్యతే। కుతః। సక్తూనాం నిష్ప్రయోజనత్వాత్ సక్తూనామన్యత్ ప్రయోజనం
దృశ్యతే హోమాయతే వా। యది హోమః। తదర్థే హోమే హి నిష్ప్రయోజనః స్యాత్। అధ్వరాదుపకారకం హోమే ప్రయోజనవాన్ భవిష్యతి। తత్ప్రయోజనవాన్ భూతిష్ఠామపి ప్రకర్త్రా
ప్రకారం గమ్యతే ప్రయోజనవత్తా। తేన ప్రయోజనవత్త్వమితి శక్యమేవ వక్తుం। ప్రయోగవచనే విహితః పల్ల ప్రకారం తస్యైవ। నను సక్తూనామపి ప్రకారేణ యాం గాం ప్రయోజనవ
త్వం భవిష్యతి। హోమ ప్రయోజనతా ఏవ ప్రయోజనవత్త్వం హోమమభినిర్వర్తయతాం నాన్యేన ప్రకారేణ। నను తేపి ప్రయోగవచనేనాకాంక్ష్యంతే।

ఘుగుణో మోదితే నిర్గుణేనాభిధానం ... వ్యవిష్ణుతిరితి న వ్యవిష్ణుతేర్వృత్తి షణ్ణాతి॥ నత్యేతి సమవాయిత్వాత్॥ నైతద్దేవమింద్రోస్య గ్రహస్య దేవతేతి తద్ధితసంయోగేన విజ్ఞా
యేత। నహ్యస్య మహాన్ మహేన్ద్రోఽస్య తద్ధితసంయోగ ఉపపద్యతే। తద్ధితసంయోగాపేక్ష్యత్వాత్ మహాన్ సంబంధాః సమాస ఏవ వా। న తద్ధితార్థే వృత్తస్య
మహత్త్వం సంబంధః। న సమాసార్థే వృత్తస్య తద్ధితసంబంధః। ఏతస్మిన్నేవ ప్రయోగే తద్ధితార్థే వృత్తిరిష్యతే। ఏతస్మిన్నేవ సమాసార్థే। నాయమింద్రశబ్దః ఇహ హి
వత ఉప్యర్థం తద్ధితార్థేన సంబధ్యేత। ఇహాంత వస్తు పరార్థం మహత్త్వేన సంబధ్యమానమర్థ్యతే। విశుష్ణశబ్దయమనేకార్థో మహేంద్రో భవతి। మహానింద్రో భవతీత్యస్యాస్త్రం
ద్రో హ వా ఏషా దేవతా భవతీతి। సత్యదుష్పుర ... మోక్షయం న శక్నోతి। తస్మాన్నేంద్రో దేవతా మహాంస్త్వవిశిష్టః। మహేంద్రశబ్దాత్ తద్ధిత ఉత్పన్నః। తస్మాత్ ... పదమేవ మర్థ
వదితి గమ్యతే నత్వవయవసంబంధేన। తస్మాద్దేవతాం పరమింద్రాన్మహేంద్రః। ఇతి నైంద్రస్య ప్రాగంధ సోర్వ్యత్ర షః ప్రాప్నోతి ... పర్యుదసితవ్య ఏషాం పక్షః। యదప్యు
స్యతేఽఇంద్రస్య వృత్రవధోత్తరకాలం మహేంద్రత్వం దర్శయతి మహాన్ ... మఖాద్యో వృత్రమవధీదితి। తథా వేదస్యాదిమత్వదోషః ప్రసజ్యేత। అపూ
ర్వఇంద్రో మహేంద్రాత్॥ వ్యపదేశాచ్చ॥ వ్యపదేశశ్చ భవతి। ఏవం దుఃఖమింద్రం యదేవ ఏషో ... పాప్మానమవధీదితి। యదు ఖ మహేంద్రో యదేవైష పాప్మానమవధీత్। అపూర్వే దే
వతాంతరం। ఏక దేవతాంతరశ్శ మంత్రవిశేషః స్యాత్॥ గుణశబ్దానర్థకత్వం స్యాత్॥ యదా విధిశబ్దగత మేతత్ ... ఇంద్రో దేవతేతి తదా స్య గుణకారణంనైతత్ప్రయో
జనం। మహత్త్వం నామేంద్రస్య గుణో భవతీతి దేవతాభిధానం కథం। తస్యై దేవతాయై ... గుణోపి విహిత ఇతి తస్య ఏవ దేవతాయై ... విహితోపి।
తస్మాద్గుణవిధానమనర్థకం। అపూర్వత। యోఽస్య గ్రహస్యేంద్రస్య మహానితి। నైవం గ్రహసంబంధస్య ప్రసిద్ధత్వాద్ విశేషణానామానర్థక్యం ... గుణసంబంధస్య ...

మాం సమయాం వపయుక్త్వి శర్తవ్యేతి ॥ సూత్రకస్య యోఙ్గ్య సంస్కారాయాం బాఙ్గ్యవద్దేవతాంభిధానతాల్యేత్ ॥ ప్రయుగం శంసతి నిష్టే వల్యం శసతి। ఆజ్యే సూర్యే పృష్ఠే
సూర్యవత్ ఇతి। గుణవచనం శంసనం సూర్యవనంచ। యద్యైంద్ర్యస్య అనువీయాంశ్చి ప్రపోంచమితి। యదేతద్గుణవచనం ప్రియతే। కిమేతద్గుణఘూతం దివతాం ప్రసూత ప్రధా
నమితి। తత్రోచ్యతే। సూత్రకస్య సంస్కారకర్మణశ్చ త్రిణ్ణతి। మయోర్దేవతాభిధానతాల్యేద్గుణవచనేషాం నివర్త్యమానే గుణశ్చ దేవతాసంకీర్త్యతే। సాంఖ్యధాయద్గుణవచ
నం భవతి। తత్ర ప్రశ్నే ఉక్తం దేవతాభిధాన స్వర్గ మహ్యతే। దేవతాం ప్రవేశనేనవ ప్రశ్నే ఉపవేరాయాం గసిద్ధిః సర్వే సంస్కారకర్మణశ్చ యాంబ్యావత్ యథా యాంబ్యా
మనాఖ్యేవం పురోనువాంకేర్యామన్యేవంతి దేవతాం ప్రవేశనార్థం। తద్వదేతదపీతి ॥ అర్థేన తత్ప్రప్తే ష్వేత దేవతానాం మనోదనార్థస్య గుణఘూరతాల్యేత్ ॥ యదిసం
స్కారకర్మణశ్చ సూత్రకస్య అర్థేనాంవర్త్యేత దేవతానాం మనోదనార్థస్య గుణఘూరతాల్యేత్ దేవతార్థస్య గుణఘూతో మంత్రః। తత్ప్రధానత్వాదే యత్రత
ధానం తత్ర తతీ యేత। తత్ర మసన్నిధే ఉపరుద్ధే యాతాం। తస్యాదేవదృష్టః పక్షః ఇతిపర్యుదసితవ్యః। కతమః పునరసౌ మంత్రః। అభితావేతరాం కేస్త్రం ప్రప్రగాం
ధ్రాం మాంపేరం ప్రప్త్య గ్రహా యజ్ఞః సన్నిధావాంమ్నాయో యత్రేంద్ర సత్వాప్తేష్యేత ॥ వశవత్యే గుణార్థం స్యాత్ ॥ నపర్యుదసితవ్యమిత్యమం పక్షం। సంస్కారకర్మ
ణి ఏవం సూత్రకస్య దేవతాంభిధానతాల్యే దేవయదుక్తం ప్రగాథ సూర్యస్య వర్ష ఇతి। తత్ర ఇంద్రశబ్దేన మహేంద్రో భిధాయ్యతే। [redacted] ॥ సవేంద్రో మహాంశ్చేన గు
ణేన। మహేంద్రఇత్యుచ్యతే। ప్రశ్నే ఉక్తం కాంద్రశబ్దం దేవతావచనముపలక్షణమహో। మహాత్వగుణవచనం మహాంశ్చబ్దం। యథా రాజా మహారాజః బ్రాహ్మణో మహా
బ్రాహ్మణ ఇతి। వకారవద్ధధా। సావా ఏషాం సర్వదేవతాయ్యా యదప్యావకారా వాయవ్యామాం లక్షేతే ఇష్టావకారాం శబ్దేన చోదితకర్మణశ్చ భాగశబ్దేన నిగమాం భవంతి తథైవ

శబ్దేన తావదుపకారకం తదేవ దేవతాయాః తత్ప్రకాశనం దేవస్య స్తుతిః। యథా క్షైత్రం స్వం తన్నుతం సహమస్య। అపి చ శ్రుతిసంయోగో భవతి। ప్రఉగం శం
సతి నిష్కేవల్యం శంసతీతి। అథ స్తుతిరఖనిర్వర్త్యా యత్ర వచ్చి। తేన ఏవం ప్రగీతగుణవచనః శబ్దః స్తుతినిర్వర్తనార్థో దృష్టమర్థం కరిష్యతి తస్మాత్ ప్రధానకర్మ
ణీ। అపి చ శ్రుతిసంయోగో భవతి షష్ఠీవిభక్తిసంయోగేన। యథా ప్రఉగస్య వీర్యాణి ప్రవోచమితి। తేన దేవతాశబ్దః స్తుతిసంబంధార్థత్వముపపద్యతే। దే
వతాభిధానార్థే ప్రాప్తే పదికార్థతావ్యథమేతత్ స్యాత్। అథ యత్ప్రథమాంతం తద్దేవతార్థం భవిష్యతి మన్యామహే। యథా ఇంద్రాయాహి వసి తస్య రంజేతి। నేష్టవ్యం
'దే... తదపి వాక్యే సంయోగాత్ స్తుత్యర్థమేవ। నను వాక్యాల్లింగం బలీయః। సత్యం। ఏతదపి లింగం। యత్ స్తుతిర్వాక్యస్య సాకాంక్షత్వాన్నిరాకాంక్షే కరణసా
మర్థ్యేన। యథా వృషభయథా లింగేన నుశ్యామాన్యవాక్యేన నిర్ణయః। వాక్యేనైవ షాండేవ। నేంద్రాగ్న్యోర్దేవతాభిధానార్థత్వాపత్తిః దేవతాభిధానార్థ ఏతస్మిన్ పదే
స్తుత్యర్థం సాకాంక్షమనర్థకం స్యాత్। తస్మాత్ దృష్టార్థత్వాత్ స్తుతివచనస్య ప్రధానకర్మణీ స్తోత్రశస్త్రే। అపి చ। స్తౌతి శంసతి సాకాంక్షే గుణవచనో
లక్షణయాభిధానార్థే స్యాతాం। తస్మాత్ క్రియయోః స్తుతిం మనుష్యోర్బుద్ధిం విదధ్యాతాం। ఇతి॥ శబ్దపృథక్త్వాచ్చ॥ శబ్దేన పృథక్త్వమవగమ్యతే। ద్వాదశస్తోత్ర
శస్త్రాణ్యగ్నిష్టోమః। ఇతరథా ద్వాదశత్వం న స్యాత్। స్తోత్రాణాం శస్త్రాణాం చ ఏకైకమేవ శంసనం స్తవనం చ। అథ షడ ఆర్తీ ఏవం తథా న ద్వాదశత్వేవ తిష్ఠేత॥ అనర్థకం
చ తద్వచనం॥ అగ్నిష్టుతి శిష్యతే। ఆగ్నేయీం ప్రతిపద్యంతేతి। తత్ర పునరుచ్యతే ఆగ్నేయీషు స్తువతే ఆగ్నేయీషు శంసతీతి। తస్య విధానత్వం। యది సంస్కా
రకర్మణీ। తస్మాదపి ప్రధానకర్మణీ ఇతి॥ అన్యశ్చార్థః ప్రతీయతే॥ సంబద్ధం వై స్తోత్రం శస్త్రం చేతి। యద్వన్న ...స్తోత్రమన్వ శస్త్రం। తత్ తస్య సంబం

ప్రసిద్ధత్వాద్ధ్యానే విశేషమనవక్లృప్తం తస్మాదపి దేవతాంతరం॥ తథా యా భార్యా పురోరుమాః॥ ఏవం సతి యా భార్యా పురోరుమాచ్ఛేదిన దర్శనముపపద్యతే ఇంద్రసాం
ననిరయి మిత్యైంద్రయా భార్యా పురోనువాంకేల్పిదయం మహేంద్రో యజ్ఞే బాసతిష్ఠేదినమాహేంద్రం॥ వరాంయాంమర్థసమవాయాత్॥ యదుక్తమభాంవకాశప్తైన యోది
తెకర్మణశ్చ భాగశైష్టేన నిగమాభవంతీతి। తద్యుక్తం। వరాంయాంమర్థసమవాయోనాభయం ప్రత్యక్షమవగమ్యమః। ఆగానయాం వపాయాం మేదసోనుబ్రూహీతి। ఆజ్యేవదా
స్త్రైమభాగేతి। తస్మాద్వాజిగంధస్యోప్రఘర్షః। సంస్కారపత్యే ప్రతః ప్రధానకర్మణో ఇతి॥ యత్రైతి వాంఽర్థవత్త్వాత్త్వాత్॥ వాకేజ్యః తత్త్వం ప్రవర్తయతి। సంస్కారకర్మణోఽపి
సోఽపి ప్రకాశ్య। యస్మిన్ వాజిగంధస్యోప్రఘర్షణమితి। ఉత్పత్తిహాం యత్రం ప్రసప్రసాంగాధః। లింగే నవశ్చ సన్నిధి స్థాధితవ్యాప్యేవ॥ నవార్థమాత్రాతేషు॥ అపరేషాంమంత్రా
ణాముత్పన్నానామన్యత్రాప్యర్థవత్త్వాత్। నాస్తి తేషాం మానర్థక్యం స్యాత్। యథా యామ్యాక్షం సతీ శపి విష్వవతీః। శంసతి పితృదేవత్యాః శంసతి అగ్నిమారుతే
౬ 6 తుష్టుం భకసూక్తం అక్షసూక్తం మండూకసూక్తం ముష్టికారసూక్తమిత్యేవమాదీనాం॥ దృశ్యతే॥ తదుచ్యతే। సర్వేషామర్థవత్తాస్తి। మండూకసూక్తేనోక్తా॥
పర్జన్యసూక్తే ప్రారంభసూయామూషికారసూక్తస్తైకారదశివ్యాం। సర్వేషాం వాచస్తోత్రైః। సర్వాభ్యుదయవర్గాత్ యథాగంభీసవాగాని సామాని వాచస్తోత్రామే
పరిప్లవం శంసతీతి। యస్యాం త్రివేకప్లవమానే సూయోర్గం సోదియాం దపి సర్వదారకతయా రనుబ్రూయాదితి। తస్మాదప్యర్థవత్త్వానాం। అతః సం
స్కారకర్మణోఽపి సోఽపి ప్రకాశ్య ఇతి॥ అపి వా శ్రుతిసంయోగాత్ ప్రకరణే స్తౌతిశంసతీ క్రియోత్పత్తిం విదధ్యాతాం॥ అపి వా ప్రధానకర్మణి స్తోత్ర
శస్త్రే స్యాతాం। కుతః। శ్రుతిసంయోగాత్ స్తుతిమా శ్రుతిసంయోగో భవతి। కవతీషు స్తువతే శిపివిష్టవతీషు స్తువత ఇతి। యది స్తుతిస్తుత కేవల్యే స్తే

॥ తస్మాదర్కేషు మంత్రాస్స్యుః॥ మంత్రగతానాం వర్ణానాం విధాయకత్వేనేతి పరీక్షితం। కోఽయం మంత్రో నామేత్యపేక్షాయాం। అబ్రాహ్మణమంత్ర తద్గతానాం వర్ణానాం కథం విచార ఇతి
ఇదమర్థకానాం ఋచాం పూర్వం ద్రష్టవ్యం। కథం లక్షణం కోఽయం మంత్ర ఇతి॥ తస్మాదర్కేషు మంత్రాస్స్యుః॥ అభిధానస్యమోదకత్వేవం జాతీయకేష్వభియుక్తా ఉపదిశంతి। మంత్రా
నధీమహే మంత్రానధ్యాపయామో మంత్రా వర్తంత ఇతి। ప్రాయికమిదం లక్షణం। అనభిధాయకా అపి కేచిన్మంత్రా ఉచ్యంతే। యథా వసంతాయ కపింజలానాలభత ఇతి
। న కస్యచిత్ప్రయోజనస్య ప్రకాశకత్వాత్ ప్రాపదేష్యమితి లక్షణముక్తం। ఋషయో వివదంతే ధర్మాణాం నాంతం యాంతి వృద్ధ-ప్రేక్షకః। లక్షణేన తు సిద్ధానామంతం యాంతి విపశ్చితః।
ఉదాహరణం। ఏషోపస్థేనేవ మాదయస్వ ఏవం తాః। ఇషే త్వోర్జే త్వేతి మాదయస్వ ఏవం తాః। ఆయుర్దా అగ్నే హవిషో జుషాణ ఇతి స్తుతిః। సంఖ్యా ఏకో మమేతి। ప్రలపితం అక్షైః
ఇంద్రపింగలే। దూరే తరిత పరిదేవితం అంబే అంబికే అంబాలికే ఇతి ప్రైషః। అగ్నీదగ్నీన్ విహర ఇతి। అన్వేషణం కోఽసి కతమోఽసీతి। పృష్టం పృచ్ఛామి త్వేతి। ఆఖ్యానం। ఇత
- యం వేదిరితి। అనుషంగః। అభిత్వా పవిత్రేణేతి ప్రయోగః। శ్రౌతప్రయోగానుష్ఠానసామర్థ్యమభిధానం। తస్మై తద్వితీ శ్రీకారేకారాదానవర్ణానాపదేనేనాఖ్యాతమేతద
పి ప్రాయికమేవ। అసమర్థా అపి మంత్రా భవంతి। శ్రద్ధా శస్త్రీభిశ్చ శ్రుతిస్సిద్ధాః ఇతి। తాదృశ మధ్యేషు తత్ర్యంయామితి। ఆశీః బ్రాహ్మణా అపి సోమపా మయి తద్రజాన్యాజేయేతి।
స్తుతిరపి వాయవ్యం శ్వేతమాలభేత భూతికామ ఇతి। ప్రలపితం। నైతద్బ్రాహ్మణాస్సోఽబ్రాహ్మణా కావితి। పరిదేవితం। యమారమద్ధున్వంత తేమాం ప్రశ్నే మయి తే తి। ప్రైషః అభు
క్తేస్తోమమహావర్త ఇతి। అన్వేషణం జివాజాసజపాయతి। ప్రశ్నః। వేద కర్మ వర్తిం సూయజ్ఞాతి మూర్మిమితి। ప్రతివచనం విద్మా వేతి। అనుషంగః। హ్రుదయస్యాగ్రే వద్యత్యధా
జివక్షే యా అధ వక్షసస్త ఇతి। ప్రయోగస్య ప్రయోగానుష్ఠాన సామర్థ్యం। స్తవేనావధృతి ద్రవేష్యతి। లక్షణ కర్మణి ప్రసిద్ధత్వాన్న ప్రయోజనం వక్తవ్యం। లఘుయుక్త
తిపత్తిర్లక్షణేన-

ధ్యాం యది వా పూర్వవచనేన యోగస్య శిష్యాత్ప్రమస్య ప్రఘు షు ప్రాంశ్చ తరథా యదేవ సత్రం తదేవ శస్త్రం స్యాత్ ॥ అభిధానం చ కర్మవత్ ॥ ప్రధానకర్మణో ఇవ వా
భిధానం భవతి । శ్రుతేయూ సంయోగేన ప్రయోగం శంసతి నిష్కైవల్యం శంసతీతి ॥ ఫలనివృత్తిశ్చ ॥ ఫలనివృత్తిర్దర్శనం భవతి । స్తుత స్య సుతమసీత్యేవమాది । ఇంద్ర
వం యోవనాం మహా ధు క్షీమహాం ప్రభామి షం । సోమే సత్యా కీర్యక్ష స్య ధ్యాయ యాందితి సైత్రా ఫలమనూద్యతే ॥ తచ్ఛైవతాయాః । తస్యా ప్రధానకర్మణః స్తో
త్రశస్త్రే । అన్యత్ర సూత్రబద్ధం ప్రయోజనం దర్శమేధ్యాయే । ప్రవాహాం దేవతాన్యత్యే స్తుతిశస్త్రయోః కర్మణాన్యదవికారస్స్యాత్ ॥ ౬౪ విధిమంత్రయోరైకా
౭ ర్థ్యమైకశబ్ద్యాత్ ॥ ఇదం సమామ్నాయతే । న వానశంతి నవహాతి తస్ర యోస్సైనామిత్రో వ్యథిరాంవధర్షతి । దేవాం గ్శ్రుయాభియర్బుతే దదాంతిఖజో
7 నితాత్రాభి స్పచతే గోపతిస్ఫుతోతి యజతేదదాతీత్యదావారూం । కిం యుద్ధ దాభ్రవ్యాగే భావశబ్దో విధాయకన్ముత్యస్మం త్రపి ఉతమంత్రవిధాయకెణ్ణతి । కింతా
వత్ప్రాప్తం । విధో మంత్రోవా మ్నాయమానస్య భావశబ్ద స్యైక ఏ వార్ధః స్యాత్ । ఏకశబ్దవిశేష ఏవాయమేకోఽర్థః శబ్దో బ్రాహ్మణగతో విధాస్యతి । మంత్ర
గతో నశక్నోతి విధాతుమనుపపన్నం తస్మాద్విధాయకః ॥ అపి వా ప్రయోగసామర్థ్యాన్మంత్రోభిధానవాచీ స్యాత్ ॥ అపివేతి పక్షో వ్యావర్తతే ।
ఏవంజాతీయకో మంత్రోభిధానవచనః స్యాత్ । ప్రయోగసామర్థ్యాత్ప్రయోగే క్రియమాణే స్వసామర్థ్యం విద్యతే । గోదానం గోయాగం చ ప్రకాశయ
యితుం । న విధాతుం । కుతో । విపాంశత్యాద్దోదానస్య దక్షిణావిధానే । గోయాగస్యాచ్చనుబంధ్యాయాం । కర్మాంతరం భవిష్యతీతి చేత్ । నాసత్యద్వ
స్మానేత ఋగ్యయాం దేవ । స్తుత్యర్థతాయాం మహ్యనర్థక్యం । పరిసమాప్తేన సాంధర్వాదకేన వాక్యేన విపాంశత్యాదవ్యగస్య । తస్మాన్మంత్రగతో భావశబ్ద ఏవం జాతీ
యకో న విధాయకణ్ణతి ।

ఏవం ప్రవరనామధేయేషు సంశయః మంత్రా ఉత నేతి। అభిధాయకత్వాన్మంత్రా ఇతి ప్రాప్తే బ్రూమః। అనామ్నాతేషు మంత్రత్వం నస్త్యదభిధాయకేష్వపి నాభిధాయకత్వం।
మంత్వ్రే హేతుః కింతర్హి అభియుక్తప్రయోగః। యే అభియుక్తైర్మంత్రా ఇత్యుచ్యంతే న తే మంత్రాః। నహ్యేవమాదయో మంత్రసమామ్నాయే సంతి తస్మాదమంత్రాః
ప్రయోజనం మంత్రభ్రేషే యత్ప్రాయశ్చిత్తం అమంత్రత్వాన్న॥ తేషామృగ్యత్రార్థవశేన పాదవ్యవస్థా॥ ఋగ్లక్షణస్సూత్రిపదే అహేర్బుధ్నియమంత్రం మే గోపాయ య
మృషయస్త్రైవిదా విదుః। ఋచస్సామాని యజూంషి సామన్నాశీతి। కథంలక్షణా ఋచః। తేషామృగ్యత్రార్థవశేన పాదవ్యవస్థా। యత్ర పాదవ్యవస్థా స మంత్ర ఆ
మ్నాతః। యథా అగ్నిమీళే పురోహితమితి। ఏవంజాతీయకేషు మంత్రేషు అభియుక్తా ఉపదిశంతి। ఋచోఽధీమహే ఋచోఽధ్యాపయామ ఋచో వర్తం
తఇతి। యద్యర్థవశేన వ్యవస్థా యత్ర వృత్తవశేన తత్ర న ప్రాప్నోతి। అగ్నిః పూర్వేభిరృషిభిరితి। యథా నార్థవశే నేతి వృత్తవశాదివార్థవ్యవస్థ్యర్థం కింతర్హి అ
నువాద ఏవ ప్రదర్శనార్థః అవశ్యం హ్యేతదేవం విజ్ఞేయం। వృత్తాదినివృత్త్యర్థే సతి వాక్యం భిద్యేత। తస్మాద్యత్ర పాదకృతా వ్యవస్థా భవతి స ఋగితి॥ గీతిషు సామాఖ్యా॥
అథ సామ్నః కింలక్షణం। విశిష్టాః కాశ్చిద్గీతయః సామేత్యుచ్యంతే। ప్రగీతేషు మంత్రవాక్యేషు సామశబ్దమభియుక్తా ఉపదిశంతి సామాన్యధీమహే సామాన్యధ్యాప
యామః సామాని వర్తంత ఇతి। అభియుక్తోపదేశశ్చ నః ప్రమాణం। యథాఘ్లం దధి మధురో గుడ ఇతి। గీతివిశిష్టే చ మంత్రే గీతిం ప్రథమం ప్రత్యాయయ
తీతి గీతిసంబంధాన్మంత్రే సంప్రత్యయ ఇత్యవగంతవ్యం॥ ౨౪ శేషే యజుశ్శబ్దః॥ అథ యజుషః కింలక్షణమితి। యజుర్భాషా లక్షణం న వక్తవ్యం। ఋ
గ్లక్షణసామలక్షణాభ్యామేవ యజుర్విజ్ఞాస్యతే ప్రైపరిశేష్యేన। యానగీతినః పాదబద్ధం తత్ప్రశ్లిష్టపఠితం యజురితి। అథ నిగదా నామ కిం యజూంషి
ఉత యజుషాన్యే ఇతి॥

ఆక్షేపేష్వర్థవాదేషు ప్రాప్తేష్వలక్షణాకర్మణి। ప్రయోజనం వక్తవ్యం యత్ప్రయుక్తాః ప్రవర్తంతే। ఆక్షేపేషు పూర్వోక్తేతరేషాం ప్రయోజనం। అర్థవాదేషు తద్వర్గస్య ప్రాప్తా ప్రవృత్తిరవివ
క్షాం కృతార్థే చింతాయాం పూర్వోక్తేతరస్య ప్రయోజనమనుక్తే వేదే మంత్రబ్రాహ్మణయోర్యథార్థః పరీక్షితః। అథ బుద్ధ్వా మంత్రం మేధావినో యద్యపేక్షయా ప్రయోగం విదా
విదుః బుధో యజ్ఞం సమానీతి। తస్మాదస్మిన్ తేషు మంత్రశబ్ద ఇతి॥ శేషే బ్రాహ్మణశబ్దః॥ అథ కిం లక్షణం బ్రాహ్మణం। మంత్రాశ్చ బ్రాహ్మణం చ వేదః తత్ర మంత్రలక్షణో
క్తే పరిశేషసిద్ధత్వాద్ బ్రాహ్మణలక్షణమవచనీయం మంత్రలక్షణవచనేనైవ సిద్ధం। యస్యైతల్లక్షణం న తద్ బ్రాహ్మణమితి పరిశిష్టం బ్రాహ్మణం। వృత్తికారస్తు శిష్యహితా
ర్థం ప్రపంచితవానితి తేరూపవచాలం ఇత్యాపస్తంబోపనిబద్ధమాశ్వలాయనకారూపం। హేతుః। శూర్పేణ జుహోతి తేన హ్యన్నం క్రియత ఇతి। నిర్వచనం తద్దధ్నో దధిత్వం
౮ । నిందా। ఉపవీతా వా ఏతస్యాగ్నయ ఇతి। ప్రశంసా వాయుర్వై క్షేపిష్ఠా దేవతేతి। సంశయో। హోతవ్యం గార్హపత్యే న హోతవ్యం ఇతి। విధిః। యజమానసమ్మితౌదుంబ
రీ భవతీతి। పరకృతిః। మాషానేవ మహ్యం పచతేతి। పురాకల్పః। ఉల్ముకైర్హ స్మ పూర్వే సమాజగ్మురితి వ్యవధారణకల్పనా యావతోఽశ్వాన్ ప్రతిగృహ్ణీయాదితి। హేతువచనం నిందా
8 ప్రశంసా సంశయో విధిః। పరక్రియా పురాకల్పో వ్యవధారణకల్పనా। ఉపమానం దశైతే తు విధయో బ్రాహ్మణస్య తు। ఏతత్తు సర్వవేదేషు నియతం విధిలక్షణం। ఏత
దభిప్రాయకం। ఇతి తేరూపవచఉమంత్రేణేతి తస్యేదితి హి ఇతి చేమనస్యేతి ఇత్యాపస్తంబోపనిబద్ధశ్చ భంగః న తత్త్వాహ। అత్ర ఆశ్వలాయనకారూపవద్దోషముద్భావ్య తత్ప్రపంచో
మితి। హేతుః। ఇంద్ర వృత్రం వమితి అవదాతి। నిర్వచనం। తస్మాద్దారాపః ఉదన్యంతీతి। నిందా మోఘమన్నం విందతే అప్రచేతా ఇతి। ప్రశంసా అగ్నిర్మూర్ధేతి। సంశయః।
అధఃస్విదాసీదితి। విధిః పృణీయాదిన్నాధమానాయేతి। పరక్రియా సహస్రమయుతాదదదితి। పురాకల్పః। యజ్ఞేన యజ్ఞమయజంత దేవా ఇతి॥ అనామ్నాతేషు మంత్రత్వ
మామ్నాతేషు హి విభాగః॥

॥ న వ్యపదేశాత్॥ న యజూంషి నిగదా ఇతి వ్యపదిశ్యంతే। ప్రయాజాశ్చేద్యా నిగదా। యజురేవ యజుర్భవతీతి। పృథక్త్వనిమిత్తా వ్యపదేశా భవంతి। ఉచ్యతే। వ్యపదేశో వా
లింగం ప్రాప్తిరుచ్యతామితి। ప్రపాదవద్వి వా గదతి వర్తతే। ప్రపాదవద్ధి వా గద్యతే ఇత్యుచ్యతే॥ అర్థైకత్వాదేకం వాక్యం సాకాంక్షం చేద్విభాగే స్యాత్॥ అథ ప్రశ్లి
ష్టపఠితేషు యజుష్షు కథమవగమ్యతే ఇయదేకం యజురితి। యావతాం పదసమూహానామేకజ్యతే తం వా పదసమూహం వా ఏకం యజుః। కియతామేకజ్యతే। యావతాం
యాం యాం ఉపకారః ప్రకాశ్యతే తావత్సు వత్స్య వ్యాకాంక్షా దర్శితమిత్యుచ్యతే పదం తేనాభిధీయతే అర్థైకత్వాదేకం వాక్యమితి। ఏతస్మిన్ప్రకారాదేకవాక్యతా భవతి తస్మా
దేకార్థః పదసమూహో వాక్యం। యది చ విభజ్యమానం పదం సాకాంక్షం భవతి। కిముదాహరణం। దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవ ఇతి। నను పదం పదమప్యేకార్థం॥
సత్యం। న తు తద్విభాగే సాకాంక్షం। నను తదప్యర్థైకత్వముపపద్యతే। బహూనాం పదార్థానాం పదసముదాయస్య పృథగర్థానాం ఏకత్వం। భేదపక్షే సంసర్గో వా వా
క్యార్థ ఇత్యుచ్యతే ఇత్యుచ్యతే। తథాప్యేకార్థతా న స్యాత్। బహూనాం పదభేదానాం సంసర్గాణాం బహుత్వాత్॥ ఏకప్రయోజనత్వాదుపపన్నం। యథా తావత్॥ దేవ
స్య త్వేతి నిర్వాపప్రకాశనం తస్య విశిష్టస్య వాచక ఏతావాన్పదసమూహః స ప్రదర్శితః। నన్వప్ర దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే నిర్వపామీత్యేకం వాక్యం। అగ్నిసోమాభ్యాం
న్యస్యమిత్యపరం। ఏవం బహూని వాక్యాని। యది నిర్వపామీత్యనుషంగః స్యాత్ బహూని వాక్యాని। నాయమనుషంగో భవతి యది గుణభూతో నిర్వపామీతి।
తదా ప్రతి ప్రధానం భిద్యేత। నను నిర్వాపో దేవస్య త్వేత్యేవమాదీనామర్థేనోచ్యతే। సాధనప్రాధాన్యే హి దృష్టార్థతా వచనస్య స్యాత్। నిర్వాపే పునః ప్రధానే దృష్టం
కార్యం నిర్వాపప్రకాశనం। తచ్చాగ్నేర్విశేషణైర్విశిష్టముచ్యతే తస్మాదవిరోధః। యథా చ పదం పదేన విశిష్యతే తథైకత్వం తదుభయోర్నామితి। తస్మాదేకం వా
క్యం॥

నిగదో వా చతుర్థం స్యాద్ధర్మవిశేషాత్ ॥ నిగదా నామ యజూంషి । కుతః । ధర్మవిశేషాత్ । ఉచ్చైః ఋచా క్రియతే ఉచ్చైః సామ్నోపాంశు యజుషా ఉచ్చైర్నిగదేనేతి
ఏష ధర్మవిశేషః । ఉచ్చైర్నిగదేనేత్యనూద్యతే యద్యజుష్ట్వం నిగదస్యాన్యత్వమస్యైష ధర్మో దృశ్యేత దృశ్యతే తు తస్మాచ్చతుర్థమేవం ప్రజ్ఞాతం నిగదో నామ ॥ వ్యపదేశాచ్చ ॥
వ్యపదేశో భవతి యజూంషి వర్తన్తే న నిగదాః । నిగదా వర్తన్తే న యజూంషీతి । తస్మాదపి మన్త్రాన్తరం ॥ యజూంషి వా తద్రూపత్వాత్ ॥ యజూంష్యేవ నిగదాః
కుతః తద్రూపత్వాత్ । తద్ధ్యేషాం రూపం యద్యజుషాం ప్రశ్లిష్టపాఠాః । ఋక్సామలక్షణవిలక్షణాశ్చ ॥ వచనాద్ధర్మవిశేషః ॥ వచనాత్ ప్రత్యాయనసామర్థ్యాత్
6 అసన్నిహితపురుషాన్తరప్రత్యాయనసామర్థ్యం తేషాం యద్యజుషాం ॥ అర్థాచ్చ ॥ అసన్నిహితైః పురుషైః ప్రత్యాయితైః ప్రయోజనం । సోపాంశూచ్చార్యమాణైః పురు-
షాన్తరం ప్రత్యాయయేయుః । తస్మాద్ధర్మవిశేషోఽర్థాత్ । యాని యజూంష్యుచ్చైరుచ్చార్యన్తే తే నిగదాః । కుతః । నిశబ్దః ప్రకర్షస్య వచనః । యథా ప్రకర్షేణ రత్నం ని-
9 తరాం రత్నమిత్యుచ్యతే । గద ఇతి గదనార్థః । ప్రకృష్టవచనః । ఏష వచనం ప్రకర్షేణ యదుచ్చైస్త్వం విభిన్నత్వం । నను వాచనికో గుణో యజుషాముపాంశుత్వం నేతి బ్రూ-
మః । గుణకో నామ సంభవతి యః శిష్టకార్యం తు వర్తమానముపకరోతి వర్తతే । న చ పరసంబోధనార్థానాం యజుషాముపాంశుత్వం సాధకత్వం వర్తతే । తథా హి ప్రకార్యత్రి-
యాం ఘోషాన్తరకాంతి । తేన పురుషాన్తరసంబోధనార్థముచ్చైస్త్వం గుణ ఇతరార్థం వచనం న విష్యతి । ఇతరాణ్యపి యాని యజూంషి న పరసంబోధనార్థాని తేషాముపాం-
శుత్వం న వివక్ష్యతే । గుణాచ్చ వ్యపదేశః ॥ అథ యదుక్తం వ్యపదేశ ఇతి సవిశేష్యోపి గుణతో భవతి । యథా ఇమే బ్రాహ్మణాః కాంచీబ్రాహ్మణా ఆగతాః పరివ్రాజ-
కా ఇతి । ఏవముచ్చైస్త్వేన గుణేన తాన్యేవ యజూంషి వ్యపదిశ్యన్తే నిగదా ఇతి ॥ సర్వేషామితి చేత్ ॥ యది యజూంష్యుచ్చైర్గదనేన నిగదః ఋగపి నిగదః ప్రాప్నోతి ॥

శ్రేణోర్వాక్యయోర్వాక్యం పుంస్త్వోపాదానాత్స్యాత్ మితి న తేషాం భేదాద్వాక్యభేదః స్యాత్। ఏవమివార్థాపత్తిర్నామైకార్థః। నానాత్వం యుగపదాదిభిర్విశేషణైర్భేదైర్వి
స్యాత్ భవిష్యతీతి। ఉచ్యతే। ఇహాన్యత్రాపి వాక్యయతీతి వాక్యాని ఉపయుజ్యన్తే। తాన్యుపశ్రావ్యాణి। తత్రైకం మాయుః క్లృప్తిమాయుర్యజ్ఞేన కల్పతామిత్యేష
మంత్రః కేవలం తావదిహ। ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామిత్యయం ప్రాణక్లృప్తిమపరం। ఏవం సర్వే క్లృప్తివిశేషవచనం దృష్టార్థం। తస్మాద్వనే కార్థతాయాస్తత్రాపి వాక్య
భేద ఇతి। నను సామాన్యవచనాదేకత్వం యథా విభాగే నైతదేవం। విభాగే దృష్టార్థతాయాస్తద్వహామ్నమివాన। అపి చ క్లృప్తిర్వాక్యయతి విహితం। ఆయుర్యజ్ఞేన క
ల్పతామిత్యాయుః క్లృప్తిస్య విధానమభినిర్వర్త్యతే ప్రవృత్తం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామితి చ ప్రాణక్లృప్తేః। తస్మాద్వాక్యభేదః॥ అనుషంగో వాక్యపరిసమా
ప్తిః సర్వేషు తుల్యయోగిత్వాత్॥ యా తే అగ్నే యాశయా తనూర్వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా ఉగ్రం వచో అపావధీం త్వేషం వచో అపావధీం స్వాహా యా తే అగ్నే
రజాశయా యా తే అగ్నే హరాశయా ఇతి। తత్ర సందేహః। కిం తనూర్వర్షిష్ఠేతి సర్వేషు అనుషక్తవ్యం ఆహోస్విత్ ప్రకృత వాక్యశేషః కర్తవ్య ఇతి। కిం ప్రాప్తం।
యా తే అగ్నే రజాశయేత్యస్య తనూరితి న వాక్యశేషః। నహ్యయమస్య పురః కల్ప్యతే ఏవం ప్రాప్తే బ్రూమః। అనుషంగో వాక్యపరిసమాప్తిః స్యాత్ తనూర్వర్షిష్ఠేతి।
యత్రైవ వాక్యం యా తే అగ్నే ఽయాశయేత్యేష సముదాయః। సముదాయేన వాక్యశేషసంబంధాభావాత్ సముదాయిభ్యాం సంబంధః। సముదాయిసంబంధే చ న గమ్య
తే విశేషః। తస్మాత్ ~~సర్వ~~ సర్వత్రానుషంగః। అపి చ సాకాంక్షస్య సన్నిధౌ పురస్తాదుపరిష్టాద్వా పరిపూరణసమర్థః శ్రూయమాణో వాక్యశేషో భవతి। కియాం
స్తు కాలః సన్నిధిరిష్యతే। యావతి కాలే ఇష్టో భావోఽపేక్ష్యతే। కేషాం సాకాంక్షాణాం సంబంధిపదశ్రవణం తావతి కాలే ఇష్టో భావోఽపేక్ష్యతే। సం

అథ కిమర్థముభయం సూత్రితం। అర్థైకత్వాదితి ప సాంకర్యం న్యూనాధిక్యమితి ప। ఉచ్యతే। భవతి కించిదేకార్థం నతు వికారేణ సాంకర్యం యథా భగో వాం విభజతు అయం
మా వాం విభజతు పూషా వాం విభజతు ఇత్యేకార్థాః స్వవేర్విభాగమభివదంతి। న నను భగవిశిష్టో విభాగాదర్థమవశిష్టో ఽన్యో విభాగః శివే తల్పద్యతే। విభాగసాం
మాన్యేనాం స్తుప్రయోజనం న విశేషః। సామాన్యేనాదృష్టార్థైర్న విశేషః। వికారే తు న సాంకర్యం తస్మాద్భిన్నమిదం వాక్యం। వికారే వికల్ప్యతే। తద్యథా సౌర్యం నాంతే సదనం
కృత్వామి ఘృతస్య ధారయా సుశేవం కల్పయామి తస్మిం స్సీదామృతే ప్రతితిష్ఠ వ్రీహీణాం మేధసుమనస్యమాన ఇతి। వికారే సాంకర్యం। భిన్నప్రయోజనే క్రియే
౧౦ తే సదనకరణం పురోడాశప్రతిష్ఠాపనం చ। తస్మాద్భిన్నే వాక్యే పూర్వం సదనకరణే వినియుజ్యతే। ఉత్తరం పురోడాశప్రతిష్ఠాపనే। తస్మాదుభయమపి సూత్రితం। నను
స్తోపాలంభో భవతి॥ సమేషు వాక్యభేదస్స్యాత్॥ ఇషే త్వోర్జే త్వేతి। తథా। ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం। ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామితి। తత్ర సందేహః। కిమే
వమాదిషు భిన్నం వాక్యముతైకమితి। ఏకమితి బ్రూమః। ఇషే త్వోర్జే త్వేవముక్తే న కించిద్విశిష్టం। ఊర్జే త్వేత్యేవమపి వచనసామర్థ్యాదత్రాధ్యాహృతం తదుభయాభ్యామేకం
10 బ్రూయుః తుం వాక్యం। ఏవమపి యస అదృష్టానుమానకల్పనా భవిష్యతి। తస్మాదేకం వాక్యం। ఏవం ప్రాప్తే బ్రూమః॥ సమేషు వాక్యభేదస్స్యాత్॥ సమేషు పరస్పరానా
కాంక్షేషు వాక్యం భిద్యతే। ఇషే త్వేత్యనేనైకోఽర్థః క్రియతే। ఊర్జే త్వేత్యనేనాపరః॥ నన్విదానీమేకైకం నాత్ర దృష్టోఽర్థ ఇతి। యద్యపి ప్రత్యక్షాదినా ప్రమాణేన నో
పలభ్యతే। శ్రుతత్వాదు గమ్యతే। ఇషే త్వేతి ఛినత్తి। ఊర్జే త్వేత్యనుమార్ష్టి। తథా। ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామిత్యాదయః క్లృప్తిరేకైకస్తోత్రం
ప్రాగుక్తాస్తైః। నను సామాన్యమాత్రమిష్టం నతు విశేషాభేదేన భేదమపర్యతీతి। యథా గ్రాయయజుష్టం నిర్వపామీతి నిర్వాపపదే తస్య విశేషాం స్వవిషయః ప్రసవే

బంధిపదస్య వాక్యస్య సంబంధాదేవ పూర్వసంస్కారో నాపైతి। యత్రాప్యపరేషాం కాంక్షాయా ఇవ వాక్యస్య త్రాప్యస్తి సంబంధో ద్వయోరపి కార్యం వక్తవ్యమితి
పూర్వమపేక్షతే। అనపేక్షమాణయోర్న్యతరః ప్రమాదపాఠః స్యాత్। తస్యైవమాత్రాప్యపేక్షితం। తస్మాద్వ్యాధివాక్యమేతస్య సన్నిధావేవముపరస్య। ద్వయోరప్యసం
బద్ధః పృథగ్వ్యవహారో ద్వయోరప్యాకాంక్షితః। ఏతావద్వ్యావాక్యైకశేషసంబంధికారకాణాం నానంతర్యం। అప్యవధానే విచ్ఛేదేపి భవతి సంబంధ స్తస్మాదనుషంగ
ఏవ సమాప్తిః। అధికం కథం భవితవ్యం। యత్ర నిరాకాంక్షాణాం సన్నిధౌ పరిపూర్ణ ఇవ మధ్యేః శ్రూయతే। యథా। బిభ్రతి స్రువం పునాతు వాం బిభ్రతి స్రువం పునాతు దే
వస్త్వా సవితా పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోః సూర్యస్య రశ్మిభిరితి। అత్ర పునాత్విత్యంతాని పరిపూర్ణాని వాక్యాని కాంక్షంతి। నహ్యప్యచ్ఛిద్రేణేత్యాదా
౧౧ కాంక్షతి। సహ్యేవాకాంక్షతి। అకాంక్షదప్యేకమేవాకాంక్షతి। ఏకైకైతన్నిరాకాంక్షం సంపద్యత ఇతి। తేన వా నిరాకాంక్షైకైతయో నేతరా వాకాంక్షతి।
అనర్థకత్వాదాకాంక్షతి। ఏకేన సంబద్ధానామనర్థకేనాభవతి। తస్మాన్నేతరావాకాంక్షతి। ఇతరావపి పూర్ణత్వాన్నైతమాకాంక్షతః। నను తస్యవాక్యైకశేష్యే
కమప్యేకాంక్షతే। నగమ్యతే విశేషః కేన నిరాకాంక్షాః క్రియతే కేన వా నేతి। తేనానవగమ్యమానే విశేషే సర్వైర్ప్యవా సంబధ్యతే। ఆహ। నైతదేవం। యేనాప్యచ్ఛిద్రే
ణమానంతర్యముపలక్షణమహి। తేన సంబధ్యత ఇతి గమ్యతే విశేషః। తస్మాత్తేనానంతరేణ సంబధ్యతే। నాస్తి సర్వత్రానుషంగ ఇతి। ఆహ। నైతదేవం। పు
నాత్విత్యస్యైవాప్యచ్ఛిద్రేణమానంతర్యముపలక్షణమహి। పునాత్విత్యస్యాపి బిభ్రతీత్యేవమాదిభిః। ఏకైకస్య పునాత్విత్యైః పునః పునరుచ్చార్య
తే। తేనావగచ్ఛామః। యత్ర పునాత్విత్యః ప్రయుక్తస్తత్రైతస్మైకవాక్యతాంవ్యాదచ్ఛిద్రేణేత్యేవమపి ప్రయోక్తవ్యస్తథా సతి బిభ్రతి స్రువమిత్యేవమాదయో వినా

పునాం ఘుశబ్దేన సాంకేతం క్షాస్యైబ పునాం ఘుశబ్దమాంకెాం క్ష్యంతి। సతు పునాం ఘుశబ్దో౽భిప్రేతె ష్ఫనేనవిశెషణేన సంబద్ధ్యే౽ తస్మైన సానుషంగేణ నిరాయోగ తస్యపైర్నిరా
కెరంక్షే కర్తవ్యాః। తస్మాద్ఘవేర్ తుల్యయోంగాఞితి వాక్యపరిసమాప్తిరనుషజ్యతే॥ ఘ్వాయాం న్యాసనుషజ్యేత॥ సంతేవా రయువార్ణ తెనగఘ్రతాం సంయుజు త్రైరం
గానిసంయుజ్ఞపతి రాశిషా। వాయువార్ణ తెనగఘ్రతామిష్వైషసంయుజు త్రైరంగానీతి ఖవాం వచనాంతైన ష్వ్యేవేతత్సాబ్ధ్యం యుజ్ఞపతి రాశిషే ష్ప్యత్రనా
నుషజ్యతె। ఎకైనసాంకెరంక్షైశ్వ్యేవే తయోంగస్రతామితి శెషః। తయోంబవాయు వచనాంతైన సంయుజునైరంగానీ ష్వనేనా సంబద్ధ్యమపెష్వే ష్వేవేతత్స్యాద్ఘరేణ నసం
బద్ధ్యతఞితి। గమ్యతెవాంతదవిశెషః। ఎకేనష్వవవాం తఞితి గమ్యమానెవిశెష నతం త్ర్యాఖ్యాం వాక్యే సోర్నప్రపద్యతె। తస్మాద్ధ్రువాయు వచనాంతస్య వాక్యస్య తద్భేదవే
11 తస్యకాంక్షెరోవాక్యశేషః కర్తవ్యఞితి ఋక్షే॥ ఇతి శ్రీశంకరసార్వ మువిరచితె మీమాంసాంఖ్యా స్ఫొర్ధృతియుపాద్యధర్మయస్య ప్రథమః పాదః॥ శ్రీ॥ చాంద్ర ప్ర
ళేమానెఖ్యాంద్రపఠెమాసియుగ్మబుధవారె। కెరండూరినారసింహ్వలిఖిత వ్రయవదవతుష్టయొ ఘూంయాంత॥ [illegible] శ్రీ॥ ౩॥ ౨॥ బుధవారసనా
ప్తిః॥ శ్రీమత్కొండూరి వేంకటయ్య నరమసవాంతం ౦ ఆశితం॥ శ్రీ॥ శ్రీ॥ శ్రీ మ శ్రీ తె శ్రీ రా శ్రీ మా శ్రీ ను శ్రీ జా శ్రీ య శ్రీ న శ్రీ మః॥ —
పంచపత్రాంశి ౧౧ ఎకెంద్రళ॥